

НЕКИ ПОДАЦИ ВОЈВОДЕ МАРКА МИЉАНОВА ПОПОВИЋА О ОБИЧАЈИМА У КУЧИМА И НЕКИ ДОКУМЕНТИ О КУЧИМА У БОГИШИЋЕВОМ АРХИВУ У ЦАВТАТУ*

Војвода Марко Миљанов, поред осталог, веома је заслужан и за изучавање обичаја Куча и сусједних крајева, посебно арбанашких племена. Када се говори о овоме што је записао војвода Марко Миљанов Поповић, морају се имати у виду неке основне чињенице које су веома карактеристичне за изучавање тих обичаја. Оно што је самоиницијативно сам записао то је и објавио у својим радовима.¹

Познато је да је Валтазар Богишић прикупљао правне обичаје код Јужних Словена почев од 60-тих година прошлога па до почетка овога вијека. Његова истраживања и записивања онога што је народ носио, памтио и примјењивао у свакодневном животу и раду у основи се може подијелити на два периода. Први обухвата вријеме од 60-тих па до 70-тих година, када је посредно прикупљао правне обичаје у Црној Гори. Резултати тога дијела његових истраживања била је књига *Зборник садашњих правних обичаја у Јужних Словена* у издању Југословенске академије знаности и умјетности (Загреб 1874). Други период Богишићевих истраживања у Црној Гори обухвата вријеме од 1873. до краја живота (1908). Када је он повремено или стално боравио у Црној Гори и сам разговарао са људима и записивао, или су му они одговарали на постављена питања или сами писали о поје-

Саопштење на међународном научном скупу *Живот и дјело Марка Миљанова Поповића*, одржаног у Подгорици 8 — 9. маја 1991.

¹ Види Марко Миљанов, *Сабрана дјела; Плеће Кучи у народној причи и пјесми*, I, II; *Живот и обичаји Арбанаса*, Титоград 1967, или Марко Миљанов Поповић, *Сабрана дјела*. Критичко издање, књига I и II, Црногорска академија наука и умјетности, Титоград 1989 и 1990.

диним мјестима и крајевима. Резултати овог дијела Богишићевог истраживања су његови многобројни радови, а посебно највеће његово дјело *Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору* (1888), затим радови које он није успио да за живота објави: *Метод и систем кодификације имовинског права у Црној Гори* (1967) и *Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији* (1984) које је приредио за штампу Томица Никчевић.²

Када се Богишић одлучио да састави (сам је употребио назив „саставилац“) Општи имовински законик, прво је урадио Упитник од око 2000 питања. На Богишићев Упитник из 1873. године одговоре су давали највећи познаваоци обичаја у Црној Гори, у првом реду судије, народни паметари и чланови Сената са којима је лично разговарао у Цетињу. У одговорима које је добио и записао најчешће се помињу војвода Ђуро Матановић за Катунску, Ријечку, Црмничку и Љешанску нахију, војвода Ђуро Церовић за никшићки крај, Херцеговину, Пиву и Дробњак (Стара Херцеговина), војвода Марко Миљанов за Куче и неке крајеве који су тада били под Турцима, војвода Јоле Пилетић за Брда и Пипере, митрополит Црногорско-брдски Висарион Љубиша за црквено право. Поред поменутих војвода и митрополита, одговоре су давали и други, а највише свештеници, учитељи и племенски главари. Питања и одговоре систематизовао је и објавио Томица Никчевић у књизи *Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији*. Када је ријеч о овоме наслову, треба имати у виду чињеницу да он одговара ондашњим приликама када су крајеви Херцеговине (садашња Херцеговина никшићки крај), Подгорица са околином, Малесија и Зета били 1873. године још под турском влашћу. Одговоре на постављена питања Богишић је комбиновао са одговорима из анкете и тако састављао комплетан одговор. Одговоре је подијелио у три групе: Црна Гора под чијом су се територијом подразумијевале четири нахије (али не у свим случајевима), Херцеговина и Албанија. Територје Бјелопавлића, Пипера, Братонџића, Куча, Мораче, Роваца, Васојевића, подгоричког краја, Зета и Малесија нијесу увијек прецизно поведене под ове три групе. Анкета је, што је и природно, обухватила простор много шири од оног који је тада био у границама Црне Горе. У књизи *Правни обичаји у Црној Гори обичаји у Кучима се помињу на више страна* (22).

² Valtazar Bogišić *Pisani zakoni na slavenskom jugu Bibliografski nacrt*, Zagreb 1872; Исти, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slovena*, JAZU, Zagreb 1874; Исти, *Правни чланци и расправе I*, Београд 1927; Исти, *Метод и систем кодификације имовинског права у Црној Гори*, за штампу приредио Томица Никчевић, САНУ, Београд 1967; Исти, *Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији*. Приредио Т. Никчевић, Титоград 1984; *Споменица др Валтазара Богишића. О тридесетогодишњици његове смрти, 1938; Spomenica posvećena akademiku Baltazaru Bogišiću (u povodu 150-e obljetnice rođenja)*, Zagreb 1986.

Војвода Марко Поповић је дао одговоре на групу питања из области *приватног права*, као што су питања фамилије (пире и уже, и то о Кучима и сусједним арбанашким племенима), затим о сродству изван куће, диоби фамилије и задруге, наслеђству, заштити сирота, женској краћи у кући и друга (стр. 38, 43, 46, 74, 77, 79, 96 и 98).

Војвода је дао одговоре и на питања из оквира *јавног права*, и то унутрашњег државног (државно право, економски односи, разреди и слојеви народа, одношаји сељака с господарима земље, црквени одношаји, поступак изван суда, поступак у суду, казнено право, крвна и уопште освета и мирење) и спољашњег јавног права (међународно право, чета, хајдуци, ускоци) — (*Правни обичаји...*, стр. 217, 236, 240, 256, 261, 262, 284, 286, 341, 375, 377, 380 и 387).

На питање:

„Брак међу хришћана и нехришћана има ли силу закона или се уништава? Шта бива свештенику?“

Одговорено је:

„Уништава се сасвим. Свештеник, кад би знао, био би кажњен. Прије у Кучима, гдје Турака има, давали су им православно дјевојке, али би се договорили да јој буде закон слободан. Ипак, дјеца били би Турци. Кучани доста пута отимали су Туркиње али би их вазда покрстили. Тако је бивало и у Колашину гдје су православне жене Турака мирно живјеле, нити их је ко силовао да се турче. Има и прича да су колашинско дијете питали: Шта ти ради отац? Клања. А шта мати? Крсти се. А шта ти? Каменим се. (Значи чуди се што раде, не знам шта ћу ја). Сада тога не бива“.³

Интересантан је одговор на питање:

„Брак између сродника у степенима црквом забрањеним, ако је са знањем, уништава ли се? Казни ли се свештеник и они који знадијаху? А ако знали нијесу, зависили тврдост брака од дозволе архијереја и до ког степена обично разрјешују?“

На ово питање је дат сљедећи одговор:

„Ако је до 4-ог степена па даље готово се нигда не уништава брак, него епископ казни свештеника и супрузима наложи епитимију ако су знали, али брак потврди. Али ближем и од 4-ог степена нити кад бива нити ће утврдити брак, него ће га уништити. Било је много широких братстава који се нијесу нигда међусе узимали, па је могло међу њима (бити) и 15 степена, као што и данас постоји у Кучима међу братством Дрекаловићи. У

³ В. Вогишић, *Правни обичаји*, стр. 261.

осталој Црној Гори сада се то не држи“. А што се тиче Херцеговине (Никшићки крај, Пива и Дробњак) на ово питање је одговорено: „Није се догађало да би ко ближе 6-га степенa кога узео, јер се прост народ клони од тога, а можда да би архијереј за добро мито и допуштио. Братство у Ерцеговини, па била и у 15-ом степену, тешко да би се нашао ко да би се из свог братства оженио“.⁴

Питање крвне освете у Црној Гори био је предмет интересовања и страних и домаћих истраживача од XIX вијека па до савремених дана. Карактеристичан је одговор за Куче на једно од питања о крвној освети. На питање:

„А кад је убојица заграничени човјек, ко тада свети, братственик, племеник или сваки Црногорац?

Одговорено је:

„Бивало је и овдје по аналогији тога што је казано под 28, али навише да се оно племе све на оружје дигне, или чету шаље ди е човјек погинуо. Исто тако, амо на то племе су и насртали загранични противници, а друго је сусједно племе црногорско с тим заграничним непријатељем у миру живјело, на вјери, и били у саобраћају један з другим. Веома је рједко бивало да су се 2 племена сјединила против трећега, па и заграничног. Тек при књазу Данилу почеше се јединити а и пријед тога само кад је на све загранични непријатељ нападнуо тада би се сви сјединили против нападача, па баш да су догада и у покољу били. Обратнога није бивало, т. ј. да кад једно племе црногорско насрне на друго племе загранично да би једно другому помагало. Кадгод се догађало да оно племе које би з другим у покољу било, па на оно друго напао још љући непријатељ, тад би та и други дошао да се умири и звао у помоћ онога с којим се досад клао. И бивало је да му је оваи опраштао и помагао. Тако н. п., пред 40—50 (година) Пипери с Кучима Дрекаловићима бијаху у покољу и Дрекаловићи бијаху им дужни 12 главах и никако се не хтијаху мирити. Међутим, навале сва Арбанија и Краина Кучка сви на брство Дрекалово. Ови видећи да су пропали, пошашу Пиперима те их моле да се умире и моле их да узму умир 12 брата, па и више него је обично, и да им помогну против Арбаније. Пипери се посавјетоваше међу собом и одлучише да им опросте оне 12 глава без паре и да им помогну против Арбаније. То учинише из великодушија и ради тога што се покорише и признаше њихово јунаштво, а можда и ради тога што је нападач био туђин против сународника. Што рекоше то и учинише. Нападоше на Оцка Корита, похараше их све и пљенише и толико главах

⁴ Исто, стр. 262.

посјекоше и с тиѐм спасише Дрекаловиће. Плиен даваше васколик Пиперима, а ови не хтијеше него га подијелише брацки на пола. Послије тога не прође много времена и задјевице пограничне доведоше Пипере и Дрекаловиће у покољу. И још се једном здружише Пипери з Дрекаловићима те ударе на Арбанасе за вријеме посљедњег владике. Али тада се Дрекаловићи поднесоше безобразно, јер зауставише вас пљен и појагмише, не давши Пиперима ништа од плијена. Пиперима се показа то не само неправедно и штетно, него и срамотно, те је зато било опет великог покоља међу Пиперима и Дрекаловићима“.⁵

Карактеристичан је одговор и на питање:

„Ако људи неутралног племена гоне или возе на својим живинама или лећима ствари које су једне од двије стране које су у рату, хоће ли им узети те ствари непријатељска друга страна којој у руке падну?“

Одговорено је:

„Не смије па и да зна, јер се тијем вријећа неутрални у кога аманет у рукама. За то би светили неутрални исто као и за своје. Паче, ако се кољу два племена, н. п. Кучи и Пипери, тад Подгоричани не би никако хтјели допустити ни да гоне ни да се сијеку на њихову земљишту ни Кучи ни Пипери, ни обратно“.⁶

Интересантан је и одговор на питање:

„Налаже ли се на побијеђенога каква глоба коју треба да плати или уговарају какву другу тегобу на побијеђенога?“

Одговорено је:

„Гдје претегне више погинулих, тому се племену и плаћа. Али било је племена који нигда један другоме није претјец главе плаћао, него ко одоли тај не плаћа. Кучи и Пипери нигда један другоме за претјец није давао паре, па зато су се често та племена и клала међусе, јер онај коме није плаћен претјец боли га срце те иште начин како ће опет задјести кавгу“...⁷

На која је све питања војвода Поповић одговорио Богишићу у Анкети из 1873 године, а и касније (1892—1898), нијесмо установили. Да би се то установило потребно је изучити шта је све о обичајима написао и објавио војвода Поповић, шта је објавио Богишић у својим радовима и шта се налази у Богишићевом архиву у Цавтату. Ово питање заслужује посебну обраду.

Током 1893. године професор др Валтазар Богишић постављен је за министра правде Књажевине Црне Горе. Без сумње,

⁵ Исто, стр. 341.

⁶ Исто, стр. 375.

⁷ Исто, 377.

Богишић је тада био најобразованији министар правде у цијелом свијету. Након великог ослободилачког рата (1876—1878) извршена је нова административна подјела Црне Горе на нахије. У састав Зетске нахије ушли су Подгорички крај са Зетом, Љешкопоље, Кучи и Братоножићи.

Почетком јула (по старом календару) 1894. године као министар правде а у пратњи сарадника Богишић је пошао у обилазак појединих мјеста и инспекцију судова у Црној Гори. На тим путовањима он је водио и забиљешке. На једној од тих свесака пише: »*Notes ethnographiques de voyage d'inspection 1994, I*«. Ту је нотирао податке о Цеклину, Љешанској нахији, Подгорици, Кучима, Андријевици, Васојевићима, Колашину и Доњој Морачи. На пут је пошао 2/14. јула 1894. године. Тога дана био је на Цеклину, а наредног (3/14. јула) на Кокотима. Од тада до 6/18. јуна боравио је у Подгорици, Кучима и на Царинама. У овој свесци дао је кратке податке и о Кучима. Забиљешке је водио ћирилицом, графитном оловком. Текст је веома тешко читљив. У забиљешкама о Кучима не наводи са ким је све разговарао, што није био његов обичај. Он једино наводи да је на Царинама под Комом разговарао са медунским капетаном Илијом Лукиним Поповићем. Забиљешке о Кучима су занимљиве и ми их објављујемо у цјелини, без икаквих интервенција. Текст гласи:

„КУЧИ

Ово је велико племе на арбанашкој граници. Много погранични разумију а знаду и да говоре по арбанашки, али осим Затрепчана који говоре арнаутски сви остали говоре српски.

По закону сви су православни (подвукао Богишић) без Затрепчана (П. Б.) и Хоте (П. Б.) који су католици (ови последњи знају српски тј. враћу се у српство а већ се готово били покатоличили), само у Фундину има 5—6 кућа католичких, а 5—6 мухамеданаца говоре српски али знаду и арнаутски.

По роду дијеле се Кучи у: *Дрекаловиће* (П. Б.) најјаче братство или тачније племе, јер су Кучи као нахија.

У Кучима се каже *Дрекаловићи* (П. Б.) и остали *Кучи*. (П. Б.)

У овој се реченици казује ово:

Једном одреде Кучи да издижу на планину *Ком* (П. Б.) прије Арбанаса е да би је отели за себе. Дакле се даде наредба да у одређени дан сви издигну. Издигоше сви *Дрекаловићи* а осталих нитко те их они позову ради тога да су *изостали* (П. Б.), *осталима* (П. Б.) те им не дадоше дијелак у *Ком* те га ни сада немају, а било је казано већ унапријед да се тај дан *изађе* у *Ком* да неће ни дијела у *Кому* имати *Дрекаловићи* се побихе с *Арбанасима* и бјеше *Ком Дрекаловића* (П. Б.), па је родоначелник

Дрекале (П. Б.) био је католик имао арбанашко име па се његов син Лале покрстио у православље.

Дрекале је имао само сина Лала, а овај синове: Илико, Чејо, Вујош и Мијо, отуда Иликовићи, (највише братство), Чејовићи, Вујошевићи и Мијовићи (поређани су овдје по величини).

Од Иликовића имају ова ужа братства:

Поповићи,
Лаковићи,
Ивановићи,
Петровићи,
Вуксановићи.

Чејовићи се дијеле на ова братства:

Прелевићи,
Павићевићи,
Радоњићи,
Мићковићи,
Радевићи.

Вујошевићи се дијеле (незна казати за сада) а тако исто ни за Мијовиће. То ће се поменути док се вратим.

Од „осталијех“ Куча ово су главнија братства:

Затрепчани (Затребач је долинина у којој је више села).
Има их 1 чета.

Ораовци,
Криводољани.

Они се опет дијеле на мања братства.

Али осим ових има и још мањих братстава као Жиковићи, Ређаси, Дучићи, Костровићи, а има и осталијех.

Сви ови „остали“ досељени су прије Дрекала, али како се Дрекалово племе намножило ови се остали почеше умањивати и опадати те сада немају неки више од 2—3 куће у братству.

Зборно мјесто свијема Кучима било је *На Роге* (П. Б.) наред Куча гдје су се окупљали кад је требало одредити све што се племенског интереса тиче.

Територија је кучка између Цијевне и Мораче и долази готово клином до Подгоричког поља а имају половину од поља Дољана. (Зета се стјеснила од Подгорице до блата).

Кучи су имали станкове: са Пиперима на *Биоче* (П. Б.) на Морачи: с Васојевићима су се стајали само љети пошто и једни и други издигну на планину на *Подборовље* (П. Б.) на границу међу Кучима и Васојевићима на Кому, с Климентима исто тако љети на Кому на *Планиници* (П. Б.) (с овима су се доста пута били на скуповима, с Васојевићима не.) Зборнога мјеста са Братоножићима како с неким племеном нијесу имали.

Заједничко је свима Кучима ово:

1. Корита Хотска (то су отели Хотима), то је планина гдје је била испаша, сад се ради дијелом.

2. Гора *Златичка* (П. Б.) и Гора *Какарицка* (П. Б.) (обе горе близу Подгорице).

Пасишта. То им је остало у заједници по свој прилици ради тога што су их бранили од непријатеља овдје од Подгоричана, а *Корита Хотска* (П. Б.) од Хота.

3. Велипоље планина доста пространа (има горе и поља). За ово је био сада велики спор између Климената и Куча у који су се и државе умјешале, а који још није свршен, и највише ради тога што је остао у турску границу. Прије су обично Клименти пасли јер долази њихово земљиште а Кучима плаћали по 500 гроша (50 фиор.) у име *травнине* (П. Б.) (аренде).

На Царинама под Ком.

Кап. Илија Лукин Поповић (кап. медунски казује:

Да се прије знало гдје ће на планине пасти и пландовати са стоком свако велико братство, позније би то уникнуто те свако пасе гдје хоће, иако се свакоме знаду катуну.

Издиге се један исти дан. Тако управ јутрос издиге он са својим Медуњанима, који не може издиге и позније, али прије одређеног дана не издиге.

У планини може се сусјед наслонити само на једну листру сусједову, на другу не може без његове дозволе.

Ратио: једна страна треба треба да је слободна свакој кући за обор и за друге потребе.⁸

У Богишићевом архиву у Цавтату поред осталих списа чувају се и рукописи о појединим племенима. На захтјев Богишића, окружни капетани прикупљали су податке о појединим питањима, као о обичајима, историјату племена и братства и друго. На захтјев окружног капетана Јована Лазовића у Подгорици податке о Кучима прикупили су 1894. године Вењиша Ивановић, Радислав Петровић, писар Тиодор Тиодоровић и други.

У Богишићевом архиву у Цавтату чувају се и неколика текста о Кучима из 1894. године. Сви они чине једну цјелину. Текст под насловом „О Кучима“ писан је на већем формату. Сви су читљиви и лијепо писани. Прве двије стране овог текста највјероватније је писао писар Окружног начелства у Подгорици Тиодор Тиодоровић. Други дио овог текста „Иликовића дијеле се“ написао је на Златици 17. априла 1894. године Вењиша Ивановић. Прва два дијела текста гласе:

⁸ Богишићев архив и библиотека у Цавтату (у даљем тексту: БАВЦ), кутуја XVI 13 I.

„О КУЧИМА

Ово велико племе налази се међу ријекама Морачом и Цијевном а његово земљиште пружа се од Дољанах из више Подгорице пак до Кома Васојевичкога. Границе од источне стране арбанашким племенима: Грудама, Отима и Климентима, од сјеверне стране Васојевићима, од западне стране Братоножићима и Пиперима, а од јужне стране Подгорицом. У прво доба били су се свијема тијема племенима ал у вријеме каквог обштег ратовања на примјер с Турском добивали су у помоћ ова граничења се с њима племена а особито Братоножиће, Пипере и Васојевиће а по неки пут и Клименте.

Сви Кучи у прво доба имали су једно зборно мјесто које се зове Роги а то је једно узвишено мјестанце више Медуна од прилике на средини Кучах. На томе мјесту решавали су сва важна питања која су се тицала свега племена.

Кучи су чињели станкове и с'граничним племенима особито кад су шћели да се мире, да мире међусобне крви и ране и да фатају повремене примирице (повјерице) и томе подобно. С'Грудима чињели су те станкове на гору Какарицку, с'Хотима на Грабон, с'Климентима на Планиницу, с'Васојевићима на под Борови, с'Братоножићима на Брскут, а с'Пиперима на Бијоче.

Сви Кучи имају три заједничка комүна и то: I. гору Какарицку, Гору Златичку и поље Златичко, II. Корита Оцка, III. Велипоље.

Прва заједничка комүница налази се више Подгорице и отета је од Подгорице, друга комүница налази се више Орахова и отета је од Отах, а трећа комүница налази се до Врмоше на спрам Гусиња и отета је од Гусиња.

Кучи се дијеле на Дрекаловиће и Куче остале. Кучи остали су старосједиоци Кучах а Дрекаловићи су новодосељено у Куче племе. Остали Кучи дијеле се на више мањих братстава и пошто се намножило племе Дрекаловића та братства осталијех Куча почела су изумирати те су готово и изумрла или на танко дошла сва осим два три.

Према томе дијеле се и комүнице Кучке, тј. Остали Кучи имају своје сеоске и планинске комүнице, а Дрекаловићи опет своје. Осталим Кучима готово су свуђ раздијељене међусобно и сеоске и планинске комүнице, док на против Дрекаловићима планинске комүнице нијесу раздијељене као на примјер Ком и друге које су такође на пушку отели Климентима и другијема.

Све планинске комүнице по добру се познају оне Дрекаловића од оније те су Кучах осталијех на чега се види да је ово јако племе потиснуло слаба братства осталијех Кучах у слабије планинске предјеле.

У последње вријеме пошто су Дрекаловићи ојачали осталим Кучима нијесу давали никаквог главнога главарства али од туђинца вазда су их бранили и заштићивали њихове интересе.

Дрекаловићи прозивају се по њихову праоцу Дрекалу за ког народње предање каже да је од Кастријота. А ето како каже то народње предање:

Јован син Ђурђа Кастријота (Скендер-бега) био је ожењен са шћером нечасова војводе из Кастрата (Кастрати арбанашко племе) па кад Ђурђе умре Турска навали на државицу његову усљед чега његов слаби син Јован пресели се с' великом бројем народа у Италију. Кад се Јован пресељавао његова жена која је била Ђетиња налазила се у род, тј, код оца у Кастрате која тадар нешћене по с' мужем у Италију а после ју ни муж примити. Те тако она остане у род у Кастрате и тун роди сина који је кршћен по обредима Римокатоличке Цркве* и дато му име Дрекале. Затијем власти турске дознаду за тога Јованова сина и нареду да се исто властима донесе и предаде. Те усљед тога мајка побјегне шњим и настани се шњим на западној страни ријеке Цијевне у мјесту званом Брштан међу садањим Климентима и Затријечом.

Но ни тун није смјела с' њим дуго стајати, те је од турскога страха и одатле с њим побјегла у Куче и настанила се у село Безиво. Тун се она удала за Никезом Вуксановијем ће је и Дрекале одрастао у кући свога очуха. Пошто је Дрекале одрастао предигао је одатле на Косор истом у Куче ће се и окућијо.

Он је имао два сина Николу и Лала. Никола није остављао након себе дјеце а Лале који је послвије постао војвода кучки имао је четири сина: Илика, Чеја, Вујоша и Мија. Према томе Дрекаловићи дијеле се на четири главна братства: Иликовиће, Чејовиће, Вујошевиће и Мијовиће.

I. Иликовићи дијеле се:

I. на братство Ивановиће.

Братство Ивановићи дијели се на 5 братстава тј. Иван Иликов имао је 5 синова именом, Тома, Радоја, Нику, Браца и Станка.

1. Од Тома Иванова има кућа 93 који се зову Томовићи.
2. Од Радоја Иванова има кућа 29 који се зову Радојевићи.
3. Од Нике Иванова има кућа 6 који се зову Никићи.
4. Од Браца Иванова има кућа 2 који се зову Оташевићи.
5. Од Станка Иванова има кућа 10 који се зову Вукстанковићи.

Томо Иванов је наслиједијо више синова но му браћа. Он је имао 3 сина Према, Марка и Петра.

* Прво је било написано „вјере“ па је прецртано.

Дакле од Према Томова су Мировићи, Паовићи а од Марка само 4 куће Марковићи. Такође од Петра Вељишићи има их 14 кућа и презивају се Вељишићи.

Премо Томов имао је 4 сина који су наслиједили своја лотомства и то Мира, Паха, Вуша и Милоша.

Од Мира Премова има кућа 45 који се даље на загранке дијеле по наслѣдству Ђуровићи, Миловановићи, Мамовићи, Јакшићи и Кикићи и тако се међу браством презивају.

Од Паха Премова су 25 кућа који се у обште прозивају Паховићи а даље на мање загранке дијеле по наслѣдству, Нововићи, Кукићи, Перишићи и Ђуровићи.

Од Вуша Премова има само 2 куће и зову се Вушовићи. А од Милоша Премова има само 1 кућа и зову се Беговићи. Од Дрекала па до крајњег Томовића има 14 степена (пасова).

II на братство Поповиће.

Братство Поповићи дијели се на 6 брастава тј. поп Иликов имао је 7 синова именом — Раша, Оташа, Пеја, Нова, Према, Илију и Шћепана. Сви горе речени наслиједили су своја потомства осим самога Шћепана, а од Шћепана није остајало трага.

1. Од Раша Попова има кућа 32 који се зову Рашовићи.
2. Од Оташа Попова има кућа 28 који се зову Касомовићи.
3. Од Пеја Попова има кућа 36 који се зову Пејовићи.
4. Од Нова Попова има кућа 7 који се зову Нововићи.
5. Од Према Попова има кућа 4 и зову се Мујовићи.
6. Од Илије Попова има кућа 2 и зову се Поповићи.

Рамо Попов има је 4 сина именом Мирчету, Луку, Гогу и Станка. Од Мирчете су Кркићи који се даље дијеле по наслѣдству Вуљевићи Јовановићи Миловани и Бешићи. Од Луке Кркићи. Од Гоге Гогичи, а од Станка Станковићи.

Такође Пејо Попов наслѣдио је своје потомство које се на загранке дијели и презивају се Јоковићи, Чубровићи, Бошковићи, Марковићи и Џаковићи.

III на браство Љаковиће

Љако Иков имао је 3 сина именом — Јова, Пера и Бошка, Од Пера и Бошка није остајало трага, а од Јова били су 3 сина његови.

1. Шуко Јовов и од Шука (Јовова) има 10 кућа Шуковићи.
2. Јанко Јовов и од Јанка (Јовова) има 9 кућа Јанковићи.
3. Станоје Јовов и од Станоја (Јовова) има 12 кућа Станојевићи.

У два Медуна не живи нико од осталије Куча.

У Врбицу живе 5 кућа Јокановића који се кажу од старине Затребчани. У Сјенице живе 5 кућа остаљије Куча се презивају Ђушари и 1 кућа Булатовић родом из Роваца. У Фундину живе

20 кућа Вујошевићи прозивају се Премићи. У Фундиду живе Мухамедове вјере 11 кућа и зову се Љуљанићи родом Криво-дољани. У Фундину живе 17 кућа римокатоличке вљероисповијести и зову се Љухари. Кажу се Бјелице и мухамедоваца 3 куће исти Бјелице и једна исте вјере Пуровића. Ова кућа Пуровића из Матагужа. У Фундини живе 8 кућа Цикнићи православне вљероисповијести од нечесова Главата*, и 10 кућа Ковача православне вљероисповијести. Прозивају се Зејановићи⁹

Трећи дио рукописа о Кучима тачније о братствима написао је Радисав Петровић на Биочу 14. јула 1893. године. Он је овај текст послао окружном капетану у Подгорици Јовану Лазаревићу, на чији је захтјев и писан, што се види из почетног дијела који је касније прецртан. Послије наслова, који је такође прецртан, пише: „По Вашој наредби од четвртога овога мјесеца доставља ви се слједеће“¹⁰ Затим се наставља текст:

„IV на браство Петровиће

Петровићи дијеле се на 2 мања брства: I. Радоњићи II. Јововићи. Радоњићи дијеле се на 3 мања брства:

1. Поповићи кућа 6.
2. Иљијићи кућа 12.
3. Перутићи кућа 8.

Јововићи дијеље се на 3 мања брства:

1. Љакићи кућа 6.
2. Симоновићи кућа 10.
3. Поповићи кућа 3.

V на браство Вуксановиће

Вуксановићи дијеле се на 3 мања брства: I. Вукићи, II. Драгојевићи, III. Мијатовићи.

Вукићи дијеље се на 3 мања брства:

1. Лазовићи кућа 17.
2. Киковићи кућа 23.
3. Шћепановићи кућа 3.

Драгојевићи њих има кућа 6.

Мијатовићи њих има кућа 3.

VI на браство Вукослаовиће

Вукослаовићи њих има кућа 6.

Између ових брстава* живјаху** остали Кучи.

* Реченицу „Ова кућа Туровића из Матагужа“ касније је додато и писала је друга рука, као и „од нечесова Главата“.

⁹ БАВЦ, кутија XVI 7.

¹⁰ Исто.

* Писало је „брацава“.

** Писало је „живејаш“.

I Булатовићи пореклом Ровчани

Браство Булатовићи дијеле се на 2 мања браства:

1. Радуновићи кућа 11.
2. Оташевићи кућа 12.

II Браство Будимићи пореклом Бојановићи

Будимићи њих има кућа 4.

III Браство Мирковићи пореклом Ровчани Мирковића
има кућа 8.

IV Браство Бакочевићи пореклом с' Љедина.

Бакочевићи се дијеле на 2 главна браства:

1. Вуксановићи кућа 8.
2. Шћеповићи кућа 4.

V Браство Пераловићи од вој. Ција Пераловића, има куће 2.

VI Браство Брацовићи од Вој. Ђерђеља Пореклом из Вукел-
ља Брацовића има кућа 4.

VII Браство Балотићи наслеђује у Куче још пријед Дре-
кала. Балотића има кућа 2.

VIII Браство Бањовићи пореклом из Бањске дијеле се на
2 мања браства.

1. Вулићи кућа 7.
2. Савићевићи кућа 9.¹¹

Послије овога наставља се текст из пера онога лица које
је писало и први дио. Тај дио текста гласи:

„IX. на браство Милачиће

Ово браство произилази од Мила Иликова, а Мило је имао
сина Према, који је имао опет три сина, Шћепана, Пера и Мића,
према чему се то братство дијели опет на три мања братства и
то:

1. Шћепановиће у ком има 29 кућа.
2. Перовиће у ком има 24 куће.
3. Мићовићи у ком има 7 кућа.

Дакле, у цијеломе браству Милачића има 60 кућа.

Ово браство становало је најприје у Куче у село Убле па
се послје преселио у Брскут ће се и сад налази.

¹¹ Исто.

Х Чејовићи

Списак од овога браства није још послат од оних коме је наређено било да га учини¹².

Наредни дио текста писало је друго лице. Он гласи:

„XI. Вујошевићи

Вујошевићи дијеле се на 4 главна браства:

1. Стјеповићи, 2. Јанковићи, 3. Љакићи, 4. Марковићи.

Стјеповићи дијеле се на мања 4 браства:

1. Вујадиновићи кућа 27.

2. Божовићи кућа 13.

3. Рашовићи кућа 16.

4. Љакићи кућа 16.

Јанковићи дијеле се на 2 мања браства:

1. Савовићи кућа 18.

2. Чарапићи кућа 12.

Љакићи дијеле се на 2 мања браства:

1. Премићи станују у Фундину.

2. Маровићи станују у Брскут.

Марковићи дијеле се на 3 мања браства:

1. Дедићи станују у Брскут.

2. Бошкићевићи, кућа 7.

3. Крљевићи, кућа 8.

Остали који станују у Момче:

1. Јовановићи нераздјелују се кућа 12.

2. Прељићи нераздјелују се кућа 4.

3. Димитровића на исти начин кућа 17.

4. Бајаловићи кућа 3 дошли из Роваца од Булатовића.

Ови други незнају одакле је порекло.

XII. Мијовићи

Мијовићи дијеле се на 6 главније браства:

1. Перовићи 2. Бошковићи 3. Нонићи 4. Вулићи 5. Тапићи
6. Лазовићи.

1. Перовићи дијеле се на 3 мања браства и то:

1. Станојевићи кућа 13.

2. Димитровићи кућа 3.

3. Перковићи кућа 4.

2. Бошковићи недијеле се, кућа 4.

3. Нонићи дијеле се на 3 мања браства:

1. Савовићи кућа 4.

2. Спајићи кућа 11.

3. Васовићи кућа 7.

4. Вулићи не дијеле се, кућа 4.

¹² Исто.

5. Тапићи недијеље се, кућа 4.
6. Лазовићи дијеље се на два мања брства:
 1. Мргуновићи кућа 14.
 2. Асановићи кућа 3.

Остали који станују међу Мијовићима:

Ђурђевић, кућа 1

одакле је родом незна“.¹³

Поново је другом руком написано: „I Дрекаловићи с неким мањим братствима Куча остали.“

Испод овог текста Богишић је написао „НБ, фали списак једнога брства.“¹⁴

Овим се завршава текст о Кучима у Богишићевом архиву у Цавтату.

Јован Р. Бојовић

¹³ Исто.

¹⁴ Исто.